

På tvären

Göran Albinsson

EN PUBLICISTISK PYRRHUSSEGER

Snart är röt månaden inne; den tid då tidningarna publicerar notiser om att allehanda underligheter sett dagens ljus. Industriförbundets Tidskrift vill inte vara sämre än sina konkurrenter. I detta sommarnummer ägnas därför föreliggande spalt åt en typisk röt månadsskapelse: idén om ett konsumtionsmaximum.

Detta andliga missfoster lanserades kort innan förra årets röt månad och togs på fullt allvar av både press och radio, vilket i och för sig inte är så anmärkningsvärt. (S Burenstam Linder: En ekonomisk pyrrhusseger i Morgondagens samhällsproblem, utg av SNS, 1963, 8 kr.) Det remarkabla inträffade emellertid, att skapelsen levde när röt månaden var över. Och inte nog därmed. Den förökade sig också! På främmande språk kan man numera läsa, att vi i Sverige "are sufficiently close (to the consumption limit) for a number of problems to have already become noticeable". Och norrmännen bjuder in svenskar för att svara på frågan "närmer vi oss 'taket' på forbruksökningen?"

Vad är nu innebörden av detta tal om ett konsumtionsmaximum? Grundläggande är enligt "those who have made bold to advance the idea that a consumption limit exists, and is not so far distant", att det tar *tid* att konsumera. Så länge inkomstfördelningen är ojämn kan bättre situerade hyra arbetskraft för att eliminera de besvär, som är förenade med konsumtion. Lyx-

villan måste ju städas, ridhästen ryktas och sportbilen poleras. I ett sådant läge sätts konsumtionstaket utan hänsyn till de besvär som hör samman med konsumtionen. Helt annorlunda menas förhållandena vara, när det är fråga om en allmän välståndsstegring i förening med en utjämning av inkomstfördelningen. När alla har ungefär samma höga inkomst, sägs man sakna möjlighet att i nämnvärd utsträckning hyra arbetskraft. Och kan man inte få assistans med sin konsumtion, blir ens konsumtionsförmåga kraftigt inskränkt. Konsumtionsmaximum skulle inträffa, när folk avstår från att köpa fler konsumtionsvaror, därför att de inte vill offra mer tid på att förbruka och underhålla dessa.

De problem som närheten till konsumtionstaket aktualiserar anses i huvudsak vara av moralisk art. Hittills har det ekonomiska framsteget varit ett självändamål. Existensen av ett konsumtionsmaximum skulle innebära, att själva syftet med våra grundläggande aktiviteter håller på att upplösas i intet. Frågan är då vilka nya syften och strävanden vi bör inrikta oss på. Som det så uttrycksvist har sagts: att gå från oändliga behov och begränsade resurser över till begränsade behov och oändliga resurser blir mer än ett ekonomiskt-teoretiskt problem.

Hav dock tröst alla ni framstegsgalna materialister! Er tid är ännu inte ute och det finns inget som tyder på att den någonsin kommer att bli det. Konsumtionsmaximumlärans översteprästr har nämligen glömt bort möjligheten att substituera tjänster med varor. En utbytesprocess av denna karaktär har sedan länge utgjort ett centralt inslag i utvecklingen av den privata konsumtionen. Ett illustrativt exempel är vad som hänt på beklädnadsområdet. De nya konstfibrernas segertåg har grundats på att de radikalt minskat husmoderns arbete med tvätt och underhåll. Stoppning av strumpor, strykning av skjortor och blusar, pressning av byxor är sysselsättningar, som håller på att helt försvinna. De traditionella naturfibrerna har genom specialbehandlingslingar mot krympning, skrynkling o d i stor

utsträckning givits samma fördelar som de nya fibrerna har. Konfektioneringens segertåg har inneburit en enorm avlastning av husmoderns tillverkningsarbete.

Tendenserna på beklädnadsområdet går igen överallt. Från att köpa varor, vilkas utnyttjande kräver relativt mycket arbete från konsumenternas sida, har man övergått till att köpa varor, som i flertalet fall är dyrare men i gengäld fordrar mindre arbetsinsatser. Denna företeelse finns på livsmedelssektorn i form av förskjutningar i köpen från mjöl till bröd, från kött till charkuterier samt överhuvudtaget från "råvaror" till färdiglagade, konserverade, vacuumtorkade eller djupfrysta produkter. Bostädernas utformning har under de senaste decennierna dikterats av önskemål om att de skall bli lättskötta. På bränslesidan kan man betrakta övergången från ved och koks till olja som ett utslag av samma företeelse. Ett annat uttryck för strävandena att spara tid åt konsumenterna är den stora ökningen i köpen av elektriska hushållsmaskiner. Exempelen skulle kunna mångfaldigas.

De som anser att medvetenhet "om att konsumera" kan vara förenat med besvär blir allt betydelsefullare för att rätt kunna tolka vår situation" har vidare glömt bort vad som populärt brukar kallas "köp och släng". I stället för att besvära sig med reparationer och underhåll köper man nytt. Detta innebär alltså att de varaktiga varornas livslängd blir allt kortare.

En relativ prisstegring på tjänster i förhållande till varor tenderar i och för sig att medföra en minskning av konsumtionen av tjänster. Men erfarenheten har dock visat att efterfrågan på tjänster är mycket inkomstkänslig. Framtida inkomsthöjningar bör därför stimulera till konsumtion av tjänster. Vidare har tanken att en fortgående inkomstutjämnning medverkar till en sänkning av konsumtionsnivån onekligen nyhetens behag!

Ett konsumtionsmaximum under allmän jämvikt förutsätter bl a att det nyttotillskott konsumenten anser sig få av en högre konsumtion är

lika stort som den extra nyttan av litet längre fritid. Om detta villkor inte vore uppfyllt, så att tex konsumtionens gränsnytta vore större än fritidens, kunde konsumenten förbättra sin situation genom att arbeta litet mera ("extraknäcka") och köpa varor för inkomstillskottet. Med hänsyn till vad ovan anförts är det uppenbart, att ett stabilt konsumtionsmaximum kan inträffa först när såväl konsumtionens som fritidens gränsnytta är noll. En dylik situation karakteriseras alltså av att människorna har så hög konsumtionsstandard, att deras behovstillfredsställelse inte kan öka genom att de erhåller mer varor och tjänster. Man skulle helt enkelt inte idas köpa en ny bil när askköppen var full i den gamla. Vidare har alla så mycken fritid, att de är totalt likgiltiga inför utsikten att få den förlängd. Säg vad man vill om ett sådant tillstånd, men nog lär det dröja innan det uppträder i sinnevärlden!

Det ligger nära till hands att fråga hur sådana läror som den om ett förestående konsumtionsmaximum kan vinna proselyter. Något bestämt svar kan naturligtvis inte ges. Det kan dock noteras att inom näringslivet tycks finnas en särskild resonans för pessimistiska framtidsbedömningar. Den politiska debatten ger ironiskt nog ofta intryck av att de som verkligen har en bergfast tro på det svenska näringslivets framtid är inte dess egna företrädare utan de socialdemokratiska politikerna på reformstråt.

När en prognosmakare presenterar en företagare sina framtidsbedömningar torde han som regel finna, att uppdragsgivaren anser dem för optimistiska och justerar ner dem. Till prognosmakeriets psykologi hör, att en prognos som i efterhand visat sig ha överskattat en förändrings omfattning sägs ha slagit fel. Inträffar det motsatta förhållandet heter det däremot att verkligheten "överträffade" prognosen. Måhända är det behovet att överträffa prognoser, som gör att stagnations- och katastrofteorier — hur bisarra de än är — har sin givna publik inte bara under röttmånaden utan året runt.